

ПРОПОЗИЦІЇ КОНКРЕТНИХ ПРОЕКТІВ ІНВЕСТУВАННЯ ТЕАТРАЛЬНО-ВИДОВИЩНИХ ТА ІНШИХ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ЗАХОДІВ У ПРОСТОРАХ ІСТОРИЧНИХ ПАЛАЦОВИХ І ЗАМКОВИХ СПОРУД В УКРАЇНІ

© Проскураков В.І., 2005

Розглянуто проекти театральньо-видовищних споруд в кімнатах, підвір'ях і ландшафтах Підгорецького палацу та проаналізовано стан інвестування культурологічної галузі в Україні.

Ключові слова: театральньо-видовищні споруди, “Галицькі контракти”, меценатська діяльність, культурно-просвітницька інфраструктура, видовищна інфраструктура, культурно-організаційна система, культурно-номенклатурна система, “сентиментальний” туризм, сфера театралізованих видовищ, проект “Підгорецький палацовий театр”.

Постановка проблеми. Проекти інвестування культурологічних заходів у просторах історичних палацових і замкових споруд в Україні.

Мета статті. Метою проекту збереження замків, зокрема Підгорецького, є пошук ефективних оперативних заходів для підтримки фізичного стану споруди палацу і середовища паркового комплексу пропозицією розвитку нових різноманітних функцій, які можуть бути привабливими для усіх: шанувальників, відвідувачів, вчених, інвесторів, архітекторів і реставраторів.

Основна частина. Для української культури сьогодні найбільш загрозлива ситуація складається у фінансовій і творчій сферах. Особливо фінансовій: скорочення дотацій до культурної сфери в Україні, на Львівщині, у Львові викликано незначними податковими надходженнями та мінімальними культурологічними складовими бюджетів (наприклад, у Львові з 1998 по 2000 рік на культуру призначалося 0,9 % бюджету – близько 2 млн. грн. на рік) [1]. Тому твердити, що фінансувати програми відродження особливої національної культурної галузі: історичних комплексів і споруд замків, палаців, фортець, садиб); пам'ятних історичних місць і ландшафтів (археологічних територій, парків, меморіальних територій військових подій) можна за рахунок видатків різних державних бюджетів за функціональною ознакою, несерйозно. Хоча б тому, що видатки на такі програми ніколи не можна компенсувати тільки за рахунок глядачів, відвідувачів, учасників. Для підтвердження цього нагадаю, що протягом 1998 року вистави і концерти у Львові відвідали тільки 27,5 тис. глядачів (така кількість глядачів відвідувала Львівську оперу на початку ХХ століття на місяць), і якщо би всі квитки були золотими, то і тоді дохід від їх реалізації не перекрив би потреби міської театральньо-культурної галузі.

Причина, можливо, в тому, що інвестується національна культура виключно за системою, яка сформувалася в радянський час. Сучасне суттєве зниження державних дотацій примушує бюджетні заклади культури поринути у вир ринку, про який вони не мають жодного поняття. Але як би їх адміністрації і колективи не “крутилися”, їм не вистояти в час законів попиту і пропозиції. Ось чому зовсім не слід відкидати, а навпаки – розвивати все те найкраще, що було винайдено у Львові в минулому для підтримання діяльності культурних акцій, проектів, закладів.

Наприклад, все те, що було кращого в організації “Галицьких контрактів”, тривалість яких у Львові ніколи в минулому не була меншою за півтора місяця. Підписання торговельних угод в усіх галузях підприємницької діяльності, які не обмежувалися регіональним рівнем, а мали міжнарод-

ний характер, сприяло тому, що Львів на цей час перетворювався на місто балів, карнавалів, театральних вистав, відвідин бібліотек і музеїв. У культурних заходах були зацікавлені не тільки культурні заклади – вартість кожного восьмого квитка йшла на користь львівських і крайових шкільних установ. Відвідування вистав і балів було обов'язковою частиною загального комплексу заходів, а загальний прибуток, окрім податку на користь освіти, залишався самим установам. Також, сплативши спеціальний податок, на час контрактного сезону мали право утримувати музику і організувати видовища не тільки власники кав'ярень, але і приватних житлово-чиншових будинків. Окрім театрів, галерей, музеїв популярними місцями розваг і вистав на цей час ставали міські казино, наприклад, "Гехта" при готелі "Жорж", "Печера ветеранів". В останньому за контрактний сезон (1806 року для прикладу) відбулося 12 концертів, вистав, балів, виставок, хоча тільки вхід в казино коштував на той час чималеньку суму – 30 крейцерів.

Економічній стабільності в культурній галузі минулих років у Львові сприяла меценатська діяльність, традиції якої закладалися сотнями років. Імена бургомістрів М. Камп'яна і К. Корнякта, графа Ст. Скарбка, відомих діячів В. Богуславського, графа Каз. Пжевуського, фінансистів Аб. І Як. Германів, митрополита А. Шептицького, австрійського імператора Йосифа І є першими серед тисяч інших меценатів. Велике значення мало й те, що переважна більшість театральних залів, галерей, експозицій і будинків були інтегровані в систему товариств, що постали на різних засадах: за національно-політичними, міжнаціональними, професійно-цеховими, релігійними ознаками. Товариства "Яд харузим", "Фронзін", "Руська Бесіда", "Дністер", "Гвезда", "Шанувальників сцени", "Просвіта", "Сокул-Мацеж", народні і католицькі доми, братства, фундації, спілки разом із видовищними спорудами утворювали гнучку систему культурно-просвітницької і видовищної інфраструктури [2]. А головним власником театральних-видовищних просторів, залів, будинків, споруд залишалося саме місто на чолі із мерією – напевно, це було доцільним (наприклад, у наших сусідів-поляків усіма театральними будинками, а їх наприкінці ХХ століття є 85, володіє польська держава, хоча існують і приватні театри) [3]. Мережа ця формувалася переважно із споруд універсального типу, в яких залежно від зацікавлення відвідувачів виступали ті чи інші театри, діяли ті чи інші культурні об'єднання. І якщо протягом довшого часу трупачи чи заходи не мали аншлагов, куратор від мерії в даному адміністративному районі рекомендував адміністрації колективів змінити приміщення на менше. А в разі успіхів на колективи чекали більш солідні споруди, навіть "Великий театр". За аналогічними принципами було організовано підтримку культурних заходів в області. Отже, ще в минулому столітті і значно раніше у Львові та в регіоні сформувалася культурно-організаційна, культурно-номенклатурна система, що водночас мала риси організації культурної діяльності за часів міст-полісів Давньої Греції, а також і тих, що пізніше, в Європі у 20–30 роках ХХ століття, отримала назву "народної" культурної системи.

Саме це, на нашу думку, сприяло тому, що львівська культура в першій половині ХХ ст. – під час першої совітської, а потім гітлерівської окупації та в повоєнний час утримувалася на найвищому світовому рівні. І почала занепадати тільки тоді, коли радянська ідеологічна машина зруйнувала цю систему, а разом з нею і всі простори, зали, будинки, що забезпечували її архітектурне, функціональне і просторове розмаїття.

Тому для ефективного фінансування згаданої вище спеціальної культурологічної галузі потрібні не виключно кошти, а й методики фінансування з урахуванням відродження їх функціонально-організаційних, ментальних, архітектурно-просторових, символічно-знакових, естетично-стильових можливостей, рис, засобів.

Для Львова і регіону вкрай важливо, аби в найближчі роки всі історико-архітектурні пам'ятки якнайскорше почали нагадувати будівельні майданчики для культурних реставрацій та реконструкцій. Щоби усі місця, де колись відбувалися театралізовані видовища, вернісажі та історичні події – ландшафти, будинки, площі, вулиці, подвір'я – знову стали такими. Це б урізноманітнило жанрову палітру об'єктів туризму і послуг, а отже, сприяло реалізації програм і концентрації коштів.

І тут постає питання: з чого розпочати? Не вдаючись до універсальних рекомендацій, зупинюся на галузі, якою займаюся ось вже близько 30 років – це сфера видовищ, театралізованих видовищ. Переконаний, що цей напрямок значно ефективніший аніж "сентиментальний" туризм,

який і є поки що головною формою відвідування історичних комплексів. До того ж закордонний досвід свідчить, що саме театралізовані заходи і видовища стали координатами відродження відомих на цілий світ архітектурних пам'яток. Завдяки саме театральним заходам вдалося врятувати Папський палац в Авіньйоні, а почалося все від “Тижня мистецтва в Авіньйоні 4–10 вересня” в 1947 році в Папському палаці, від трьох прем'єр під художнім керівництвом Жана Вілара на дерев'яному коні з дерев'яним амфітеатром в одному з дворів палацу (що спочатку фахівцями від бізнесу сприймалося як аматорський захід). Можна також назвати Единбургський театральний фестиваль, фестиваль в саду Ермітаж в Москві, заходи в Токіо, результатами яких стала реставрація, регенерація, ревалоризація як окремих будинків, так і великих містобудівних комплексів. Саме для апробації цього напрямку заходів як методу збереження і розвитку історичних палацових і замкових просторів на прикладі Підгорецького палацу автором наприкінці ХХ століття з творчим колективом аспірантів і студентів було створено серію архітектурних проєктів для організації театральних-видовищних і культурно-просвітницьких заходів.

Робота над проєктом “Підгорецький палацовий театр” розпочалася на початку 1997 року, коли група студентів-політехніків (під керівництвом автора) почала термінові обмірні роботи в будинку і на території комплексу. Запропоновано використовувати під театр кімнату на третьому поверсі, розташовану праворуч від головної осі палацу, зорієнтовану вікнами на південь, поруч із палацовою капличкою, що мало історичне підґрунтя. Саме тут, в цьому приміщенні, діяв створений графом В. Жевуським палацовий театр, розквіт якого припадає на кінець ХVІІІ ст.

За параметрами кімнати – довжина 13,33 м, ширина 6,85 м, висота 4,52 м – можна припустити, що цей театр належав до типу палацово-садибних магнатських театрів, які на той час були популярні в Європі від Парижа до Москви. Керівнику проєкту довелося звертатися до історично-архітектурних, функціонально-жанрових і часових аналогів – адже театр у Підгірцях після декількох пожеж перестав існувати. Не залишилося жодних матеріалів в архівах Львова, Варшави, Кракова. Як базовий просторово-образний та типологічно-функціональний взірець було обрано Версальський палацовий театр, на який орієнтувалися палацові театри і в Росії, а також магнатські театри в Польщі, методика побудови простору і організації дії в яких також враховані в цьому проєкті.

Іншими словами, в проєкті довелося створити палацовий театр в Підгірцях ще раз – до того ж, наприкінці ХХ ст.

Під час проєктування автори орієнтувалися в функціонально-жанровому плані ще й на професійних сучасних акторів.

Архітектурно-естетичне рішення близьке до автентичного історичного, а функціонально-типологічне автори розширили. До фронтально-глибинної організації дії були додані ще й поперечна сцена, й тристороння арена. Глядачів в залі може бути від 42 до 63. Пропорціонування та архітектурний стиль інтер'єру залу, порталу сцени, завіс, подіумів і балюстрад є розвитком стилю ордерної системи, застосованої в палаці, пропорцій і оздоблення коминів, сходів, дверей, вікон.

Техніко-технологічне обладнання орієнтоване на сучасний рівень технологій.

Планшет сцени запроєктований з дерев'яних щитів 90×60 см на дерев'яних лагах, ферми кона – із сталевих кутника, портал – це каркас з алюмінієвого кутника, обшитий гіпсокартоном. Оббивка стільців, завіси, штори на вікнах з велюру, балюстради можуть бути як із натурального, так і штучного каменю. Підлога залу театру – щити з мозаїковим паркетом, стеля розписана в техніці фрески альсекко [4].

Орієнтовна вартість проєктно-будівельних робіт зі створення театру в Підгорецькому палаці за цим проєктом – 75–100 тис. американських доларів.

Інші міркування було покладено за основу в проєкті “Аранжування для театральних і виставкових потреб архітектури Підгорецького палацу”.

Генеральна ідея цього проєкту – це надання палацовим просторам: внутрішньому подвір'ю, терасам, простору на рівні рavelінів – театральної, а в тимчасовим, модерним, збудованим на рavelінах на короткий проміжок часу спорудам – виставкової функції.

Тобто тоді, коли має проходити реставрація і реконструкція самого палацу, вся екскурсійна, туристична, виставкова, видовишна, просвітницька діяльність має відбуватися у мобільних модерних спорудах (об'єм їх значний – разом 3700 м³), які після закінчення основних реставраційних робіт будуть демонтовані і перемістяться на спеціальне місце в терасних парках при палаці, виконуючи функцію палацових оранжерей. При палаці залишаться збірно-розбірні конструкції театрів і сцен, з яких можна вибудувати не тільки простір для видовищ, таких як, скажімо, Шекспірівський чи сучасний – авангардний театр, але й інші просторові конструкції – подіуми, перекриття, вигородки, навіси. Це можливо тому, що конструкції цих споруд модульні – площини планшетів не більші за 3×3 м, монтажні вузли – уніфіковані. Ось чому і в головному підвір'ї 34,4×21,2 м і в усіх інших просторах при замку можна влаштовувати вистави широкого театраль-ного спектра.

Для конструкцій та огорож пропонувалися такі матеріали – сталеві кутники, алюмінієві, дерев'яні, картонні, паперові вироби. Для покриття можливо використовувати плівки ПВХ, армоване скло та ін.

Про вартість цього комплексу заходів говорити складно – все залежить від орієнтації і конкретного виробу. Наприклад, проектування і виготовлення видовищної споруди в головному підвір'ї палацу мало б коштувати близько 45–50 тис. американських доларів.

Корисними для ідей інвестування можуть стати концепції, відображені в проекті “Архітектурно-просторове, ландшафтно-образне і функціональне вирішення терасних парків Підгорецького палацу (з розробкою мобільних елементів ландшафту та архітектурно-предметного середовища)”.

Головна суспільна мета проекту – це пошук ефективних, оперативних заходів підтримки фізичного стану споруди палацу і середовища паркового комплексу пропозицією розвитку нових різноманітних функцій, які можуть бути привабливими для усіх – шанувальників, відвідувачів, вчених, інвесторів, архітекторів і реставраторів. Ці функції розраховані на нашого сучасника із новочасними запитами і сучасним баченням естетичних ідеалів. Старі ж функції, які в плині часу давно втрачені і не вимагають повернення, повинні бути відновленими тільки частково і вибірково.

Тобто, окрім суто архітектурних питань, автори розробляли стратегію повернення до життя дійсно унікальної пам'ятки – та ще й так, щоб навіть на незначний термін не перекрити доступ усіх зацікавлених до Підгорецького палацового комплексу.

Тому головною архітектурною концепцією проекту було визнано ідею мобільності палацового ландшафту, динамічності паркового простору і можливість його трансформацій у коротких часових межах. Щоб терасні парки милували око не через 50–100 років, а кожного сезону, року, пори дня. Більш статичними, на думку авторів, повинні залишитися парк на верхній терасі палацу і довколишній пейзаж на схилах гір Вороняки, що формувався останні десятиліття і справляє незабутнє естетичне враження. Враховуючи те, що в останні роки спостерігається відродження народних свят, фольклорної діяльності, а молодіжні поп- і фольк-форуми найбільше фінансуються і приносять найбільші прибутки, автори вибрали цю функцію головною для тимчасового, мобільного стану ландшафту паркового комплексу палацу.

Планується розширення видовищних функцій на терасах: проведення літніх концертів камерних оркестрів, виступи ландшафтних театрів під відкритим небом, театралізовані свята та вечори.

Для цього необхідно за проектом „підсилити” існуючий пейзаж мобільними елементами ландшафту – мобільними газонами, алеями, клумбами, окремими деревами. Ландшафт органічно формує мобільне архітектурно-просторове середовище, майданчики, пандуси, містки, балкони, тераси, кулуари, сцени. Всі ці елементи формують гнучке просторове середовище, спроможне еволюціонувати залежно від функціонально-типологічних вимог. Якщо головною дією стає театр, то тераси парку стають задниками, порталами, аван- і ар'єрсценами, аванкулісами, а алеї – театральними проходами, кулуарами. Середовище доповнене і технічними спорудами: збірно-розбірними модульними подіумами, сценами, переходами, гірками, мобільними пересувними порталами, які вносять ще більше динаміки в простори терасних парків [5].

Розглянуті вище об'єкти запроєктовані авторами як єдиний комплекс заходів, який необхідно організувати паралельно, отже, всі ці об'єкти зв'язані між собою історією, територією, епосом і є національно-культурною спадщиною, значення якої для нашого суспільства є неоціненним.

Висновки. Проблем з інвестування історичних об'єктів і ландшафтів, як і шляхів їх вирішення, дуже багато, та всі вони в узагальненому вигляді зводяться до таких:

- у правово-фінансовому, політичному і культурологічному сенсі – держава та інвестор, об'єкт та інвестор;
- у правово-творчому – інвестор і власник, інвестор і споживач, архітектор та інвестор.

Головне ж завдання сьогодення – не дати здеградувати у найближчій перспективі українським культурі і мистецтву. Тоді можна бути певним, що вони житимуть і у перспективі віддаленій.

1. *Звіт про роботу виконавчих органів Львівської Міської Ради за 1998 р., а також основні віхи соціально-економічного розвитку Львова на 1999 р. // Ратуша. – 25 березня 1999 р. – № 9 (871). – С. 2–4.* 2. *Проскурjakов В.І., Ямаш Ю. Львівські театри. Час і архітектура. – Львів: Центр Європи, 1997. – С. 9–111.* 3. *Godlewska J. Najnowsza historia teatru polskiego. – Wroclaw, 1999. – P. 299–302.* 4. *Proskurjakow Viktor. Architektonische Perspektiven // Pidchirci. – Bauantnahme des Schlossess – Wien. – Lemberg: TU Wien, 1999. – S. 33–35.* 5. *Проскурjakов В.І. Архітектура українського театру. Простір і дія. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 2001. – С. 564.*

УДК 338.48

А.Б. Гайдук

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра менеджменту організацій

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ТА ФАКТОР СТВОРЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ У ТУРИСТИЧНОМУ РЕГІОНІ

© Гайдук А.Б., 2005

Визначено роль та місце фактора історико-культурного потенціалу регіону у формуванні ефективної регіональної туристичної політики, а також вплив цього фактора на створення конкурентних переваг в туристичному регіоні. Обґрунтовується необхідність використання інструментів менеджменту туристичних регіонів, зокрема запровадження політики дахової марки як складової продуктової політики регіону. На основі іноземного досвіду розробляються рекомендації щодо використання різноманітних профілів туристичного регіону для створення палітри брендів в системі “дахової” марки.

Ключові слова: критерії туристичної індустрії, соціальний критерій, економічний критерій, екологічний критерій, соціалізація, екологізація, інформатизація, збутова політика, маркетинг туристичного регіону, “дахова” марка регіону.

Постановка проблеми. Карпатський регіон як окремий туристичний район, його популяризація та створення конкурентних переваг в регіоні, продуктова політика.

Аналіз останніх досліджень. Специфіка регіональної туристичної політики полягає в особливостях туристичних ресурсів того чи іншого району, які і дозволяють виділити місцевості з характерними природними та історико-культурними ресурсами в окремий туристичний регіон. Так,